

Bevroren leiding.

De ongewoon-lange vorstperiode brengt allerlei perikelen mede.

Zaken treuren over gering debiet, sprekers-op-tournee sneeuwen in, kelen krijgen een kraaiengeluidje, dat niet bepaald tot vertevendiging van de aandacht strekt. Onze huisvrouwen deelen voor geen klein part in de winter-bezwaren, zij klagen over bevroren aardappelen, tekort aan huishoudgeld en niet in het minst lijden zij last als de waterleiding door de vorst in boeien geslagen wordt. De driftige hoort men met hamers op de pijpen slaan, wie met geduld is gesierd verwarmt de leiding met een kaarsje, een vernuftige draait de kraan onderstboven en giet er heet water door. Elk troost zich met de wetenschap, dat het voorjaar in aantocht is.

In den arbeid voor het koninkrijk Gods en in het menschelek gemeenschapstven hebben wij ook gedurig met bevroren leidingen te maken. Daar zit een schrijverken achter zijn maagdelijk folio, een dominee achter zijn blanco preekboekje (waarom leveren zij die ook niet bedrukt?), een persman heelt de vingers op de toetsen van zijn schrijfmachine, een orgelist heeft den voet op het pedaal. Ergens in Nederland wacht een uitgever op een boek, een gemeente op een preek, een blad op copie, een gehoor op muziek... Hora! Die man achter zijn folio, de eigenaar van het preekboekje, de redacteur en de orgelist, zij zijn zeker bekwaam tot hun taak! Zijn zij niet bij groote meerderheid van stemmen knap verklaard? Als je dan niet bekwaam bent, weet ik het niet meer! Maar hoe zij hun brein afmatten, de kleine grijze despoeljes zijn een lighdown-staking begonnen, de hersenen weigeren elke productie. Dan moet je daar zitten achter je papier, achter je schrijfpiano, turend op je notenblad, aangegreind door je commentaren en dan moet een fabriek gedáán fluiten, dan moeten de werklui voorbij je huis stappen, vrolijk en welgemoed! Gaat een mensch niet uit naar zijn arbeid tot den avond toe?

Arme kerel, daar op je pastoriekamertje, in je redactiebureautje of waar je ook worstelt! Ik denk met medegevoel aan jou... en aan je vrouw en kinderen! Want die zullen het ook niet best hebben, als de inventie niet bij je komen wil! Daar is bij jou een buis bevroren, man! O, wie weet hoe een treiterig klein huisje het doet! In een knik stond een eierdopje vol water, het bevroor en daar zit je nu! Een troost heb je, de critiek zal niet bevroren zijn als je preek niet mooi wordt of je artikel wat vervelend! Dien hamer wég! Ben je dwaas, kerel! Wou je zoo bruusk en woest op de leidingen in je geesteswoning rondhaken? Moet straks soms de hoofdbuis springen? Kalmpjes en zachtjes het bevroren plekje opzoeken en het zoetjes aan verwarmen. Hersens en zenuwen zijn niet de hooze dingen, waarvoor de menschen ze uitmaken. De Schepper heeft aan die hersens en die zenuwen zulk een groot geduld, zoo'n wonderlijke volgzzaamheid ingeschapen, maar wij kunnen er zoo raar mee omspringen! Laat die krant maar wachten, het publiek geduld oefenen, de Gemeente maar eens met een „gewone“ preek te vreden zijn. Wacht vertrouwend tot de buis ontdooit is.

„Heb ik nooit geen last van?“ valt iemand mij in de rede. Ik heb een electrischen geiser, die nooit bevroert! Zoo, heeft u een electrischen geiser? Ik feliciteer u niet, ik géén preek, géén artikel, géén boek uit dien geiser! Dank u!

Daar zijn ook bevroren verhoudingen, in het huwelijk, in de besturen en verenigingen, in de kerk. Het kan wel een hoofdbuis zijn. In den regel zit het maar in zoo'n treiterig-klein pijpje, in zoo'n knik waar geen eierdopje water in stond. Hamers wég! Zijt gij dwaas, vrienden? Een beetje geduld, een beetje warmte. Tracht dien knik te vinden en ontdooit dien met wijsheid en tact. Het kon zooveel beter zijn in ons persoonlijk leven, in allerlei verhoudingen, ook in de kerk, als wij dien ijspegel in den knik van de leiding niet over het hoofd zagen. Laat de hoofdbuis niet springen door ongeduld en onverstand, maar ontdooit mij de kleine knikken, die den loop van het water versperren.

N. B.

Nederduitsche vluchtelingen kon worden genoemd. De Lutherse partij toch had ook hier, evenals in geheel Noord-Duitsland, de macht grootendeels in handen. En dat deze partij tegenover de aanhangers der Zwitsersche Reformatie niet al te sympathiek gestemd was, blijkt wel uit de verre van vriendelijke ontvangst, die den uit Engeland verdreven Calvinisten in Oost-Friesland ten deel gevallen was. Wel was de formula concordiae van Bucer, die er sedert 1542 van kracht was, in zulke bewoordingen gesteld, dat ook de Calvinistische opvattingen werden geduld, maar toch scheen zij „bij oppervlakkige beschouwing in alle bestreden punten de Luther-

zaak is blijkbaar duidelijk, ook voor dr Dijk's besef. Hij legt de dissertatie van dr Ruys in het verlengde van wat „De Heraut“ beweerd had. Want, al vermeldt dr Dijk „De Heraut“ niet onder de bronnen, wij moeten toch wel aannemen, dat hij, wat ik verstaan kan, volkomen overtuigd was, dat „De Heraut“ geen uitspraken van Datheen door aanhalingsteekens als letterlijke citaten zou aandienen, die heelemaal geen citaten zijn. Toch is het zoo, gelijk zal blijken. We moeten aannemen, dat dr Dijk de door hem aangegeven bron (Calvin's brief zelf dus) heeft nagesien. En tevens dr Ruys' dissertatie. Maar dan begrijp ik niet, hoe lezing van Ruys' dissertatie hem niet overtuigd heeft, dat wat „De Heraut“ als citaat van Datheen aandienende, heelemaal niet door den man gezegd is. Ruys geeft van Calvin's brief, voor wat de onderhavige passage betreft, een nederlandsche vertaling, die hij aan Rutgers ontleend heeft. Welnu, zelfs wie alleen maar Rutgers' vertaling naalaat, moet, tenzij hij zich overhaast, onmiddellijk zien, dat „De Heraut“ met haar aanhalingsteekens Datheen in den mond legt, wat hij niet zeide.

Ik belijd gaarne, primo, dat mij zoo iets ook overkomen kan; secundo, dat ik, zelfs nog onder vooropplaatsing van deze gulle erkenning, het meer dan onaangenaam vind, deze dingen hier te schrijven. Maar men perst en perst af. Op zichzelf was het al bedenkelijk genoeg, dat in de Gereformeerde Kerken omstreeks 1918 men den moed had, Buizer af te wijzen op gronden, die, voorzover gecontroleerd, ons reeds thans onvolgende bleken. Ook gravamen-indieners zijn broeders, die niet door onze schuld buiten de kerk mogen komen te staan. Bovendien, het raakte de belijdenis en haar interpretatie; en het doet pijnlijken aan, te zien, hoe met de historische interpretatie der Confessie in die dagen is omgegaan: citaten, die geen citaten zijn, beweringen, die er eigenlijk naast zijn.

Maar goed, dat was alles verleden tijd. In het zoeken naar een beteren, meer confessiegetrouwen, heb ik het pluriformiteitsbegrip bestreden vóór ik te Kampen benoemd werd: men wist, wat men deed. Na mijn benoeming ben ik op het ingeslagen pad doorgegaan, dankbaar, dat God mij daartoe meer dan vóór dien, de gelegenheid bood. Ik ging verder, maar bestreed niemand onder de collega's. Ik zweeg over prof. Hepp, over prof. Kuiper, over dr Dijk. Aanvallen in eigen huis deed ik niet, al was ik overtuigd, dat en „De Heraut“ van 1918, en het referaat van dr Dijk van 1920 onjuiste informaties hadden gegeven. Ik wilde langs den weg der pers andere gedachten ingang doen vinden, zonder broeders op vergissingen te wijzen.

Maar men viel van de andere zijde aan. Prof. Hepp begon (almanak); ik antwoordde, ook inzake details van zijn betoog. Daarna rust. Vervolgens kwam 1936; de professoren Kuiper en Hepp wilden de pluriformiteit in het debat betrokken zien. Best. Nog zweeg ik over de beschouwingen van „Heraut“ en dr Dijk (wetenschappelijke samenkomst Vrije Universiteit). Tijdens de synode van Sneek evenwel heropent prof Hepp den aanval (geval-Feenstra) en haalt er de jeugd bij. Prof. Dijk, die in deze materie toch wel bewust handelt, valt prof. Hepp af wat de manier betreft, maar valt hem bij, wat de dogmatische hoofdzak betreft. Onder zijn oogen doet het „Jongelingsblad“ mee: de mannelijke jeugd wordt ook „geïnstrueerd“, en verwezen naar het referaat van 1920. „De Heraut“, en „Credo“ komen los; dr de Bondt, ds v. Dijk (Zevenhuizen) krijgen daar het woord. Alles goed en best, ik mag dat meelevende kerk wel. Maar dan moeten de broeders 't ook verstaan, dat ik nu eindelijk verklaar, wat ik jaren lang vóór me hield. Ik verklaar, dat wat „De Heraut“ en, al of niet in goed vertrouwen op dit orgaan, dr Dijk schreef, óók over Datheen, onjuist is; dat Datheen niet zei, wat men hem liet zeggen; dat de aanhalingsteekens van „De Heraut“ ongeoorloofd zijn geweest; dat de consequenties, die men uit Datheen's vermeende uittaling haalt, fictief zijn, wijl het citaat fictief is; dat dat elkaars beweringen al te vlot aanvaarden, hoe begrijpelijk ook, aan de Gereformeerde Kerken geen goed gedaan heeft, en haar verder van den zin der belijdenis heeft afgebracht (o „alarmkreet“ van prof. Waterink en van „De Heraut“!), en dat men dus maar eens wat voorzichtiger moest omgaan met de broeders, die hier waarschuwend den vinger ophieven.

Laat ons, na deze ontboezeming („het hart op tafel“), het geval-Datheen eens wat van nabij bezien, allereerst in verband met wat verleden week door ons is behandeld.

We beginnen met een tegemoetkomende onderstelling. Neem, zoo zeggen we, neem eens even aan, onderstellenderwijs, dat de situatie in bovenstaande beweringen van de professoren Kuiper en Dijk scherp geteekend was, zou dan Datheen's opmerking, door „De Heraut“, en door prof. Dijk ten beste gegeven, iets kunnen beteekenen ten gunste van een of andere pluriformiteitsleer?

Wij meenen: niets.

Ten bewijze verzoeken wij te letten op volgende bijzonderheden.

a. De door „De Heraut“ en dr Dijk bedoelde brief is gedateerd op 28 April 1562. Nu heeft Datheen later zelf de historie van dien tijd beschreven. In het voorwoord van zijn Psalmberijming, gedateerd 25 Maart

1566 „beklaagt Datheen zich, verdacht te zijn gemaakt, als ware hij al te toegevend geweest inzake het laten doopen van kinderen in andere dan de Gereformeerde Kerken“ (diss. dr Ruys, 258). Men zou haast zeggen: stil maar, goede vriend, wij in 1940 hebben Knox en Calvin hooren prijzen, wij zij ruinhartig genoeg zijn een welwillende houding aan te nemen tegenover het doopen van kinderen van roomschen... Toch is Datheen van zulk een lofprijzing niet gediend. „Ik en heb niet sonder groote droevenisse verstaen, dat ettelijcke mynen naem tot eenen dekmantel haerer dissimulatie misbruyken, seggende, dat ik toelate, dat men de kinderken in de Roomsche kerke wel mag laten doopen sonder sonde.“ (Ruys, 258.)

Nu, zal men ondergeteekende tegenvoeren, een kind in de Roomsche kerk laten doopen, is nog wel wat anders dan aan John Knox schrijven over het doopen van roomsche kinderen, waarover we verleden week „De Heraut“ en prof. Dijk hoorden berichten. Toegegeven. Alleen maar — men vergeet niet, onder welke omstandigheden men destijds leefde. Als er geen eigen predikant te krijgen was, soms in geen maanden of langer? Als 't (in de zuidelijke Nederlanden b.v., waar Datheen's lastige broers ook vandaan komen) een doodvonnis beteekenen kan, Rome's doop voorbij te gaan? Als men door te wachten het ongedoopt blijven van het (zwakke) kind moet riskeeren? En als dan („De Heraut“ en prof. Dijk zeggen, dat Calvin 't zoo zag!), als dan in Rome het verbod Gods bewaard bleef? En als (tverhaal wordt eentonig) de naam kerk aan Rome nooit ontzegd is door Calvin, gelijk „De Heraut“ en prof. Dijk ons komen verzekeren? Ik weet nog niet, of, als dat allemaal zoo geweest was, Datheen zoo'n zelfverdediging zou hebben noodig gehad, als we hierboven toch uit zijn zagen vloeden.

Intusschen, we waren nog niet heelemaal klaar met dit punt. Volgens „De Heraut“ en prof. Dijk heeft Calvinja aan Rome nooit den naam kerk ontzegd; is ook dat bewijs van zijn breeden blik en wordt daarin Datheen opgeroepen als bijkomend getuige ten gunste van overeenkomstige ruimhartigheid.

Welnu — als nu Datheen zich verdedigt tegen de valsche aanklacht van toegevendheid inzake doop in de Roomsche kerk, wat is dan naar zijn eigen uitspraak de houding, die principiëel hem geboden schijnt?

Hij zegt het zelf.

Hij verklaart (Ruys, 258), dat hij nooit iets anders heeft geleerd dan wat hij heeft geschreven in 1559. Dat was dan drie jaar voordat hij zijn brief aan Calvin schreef! Waarschijnlijk, aldus dr Ruys, 258, is hiermee bedoeld een geschriftje, dat in 1562 herdrukt is, dus net in het jaar, waarin hij met Calvin correspondeerde. In dat boekje van 1559 had Datheen zich tegen een nog al irenischen broeder gekant. De man luisterde naar den naam: Jan Daelman. Daelman zijnerzijds had geponeerd

„Dat die Roomsche Kereke Christi is.“

„Dat he(m) niemant van der R. Kereke scheyden mach.“

„Ende dat een Christen alle die Rom. superstition en afgodendiensten gebruyken mach sonder sonde“ (Ruys 259).

Maar als daartegenover Datheen aan het woord komt, dan (Ruys 260) is hij „vooral zeer uitvoerig in zijn bewijs, dat 'de Roomsche kerke niet de kerke Christi' is en geeft de ken-teekenen der ware kerk aan“. En, zoo voegt dr Ruys er aan toe: „behalve op de H. Schrift en de kerkvaders beroept hij zich op Bullinger, Calvin (!), Luther, Melancthon, Oecolampadius en Zwingli“.

We staan even stil. In de dagen van het gravamen-dr Buizer en van de synode van Sneek betoogden of betoogen de professoren Kuiper en Dijk, dat Calvinja den naam kerk aan Rome nooit ontzegd heeft. Wij moeten, naar we vernemen, daarmee rekenen, want Calvin is één der vaders van de confessie. Prof. Waterink's alarmkreet komt tegelijkertijd in „Heraut“ en „Credo“. In „Heraut“ en „Credo“ wordt tevens het woord gegeven aan dr de Bondt, ds v. Dijk, om nog eens te opponeeren tegen hen, die zeggen: Calvinja heeft den kerknaam wel ontzegd. Ook Datheen wordt opgeroepen ten bewijze.

Maar nauwelijks kijkt men Datheen even in de oogen, of hij verklaart: wilt u mijn standpunt weten? Welnu: Rome is den kerknaam niet meer waard; en nu ga ik aan Calvinja schrijven, op wien ik mij beroep.

b) We herhalen: de „in haast“ geschreven brief, waarover het thans loopt, is gedateerd 28 April 1562. In den brief vermeldt Datheen, dat „nadat door een Raadsbesluit ons de bediening ontnomen was, de meeste onzer landgenooten hunne kinderen bij de dienaar der Duitsche kerken ten doop gepresenteerd hebben“. (Ruys 37, Corpus Ref. 397). De Raadsbeslissing, hier bedoeld, viel in 1561. Eerst daarna hebben in de benauwdheid van hun ziel sommige ouders hun kinderen in een Duitsche kerk van Frankfort laten doopen (zelf waren ze geen Duitschers, doch vluchtelingen van andere nationaliteit). De vraag is dus: hoe zag het er uit in die „Duitsche kerk“ te Frankfort aan de Main (want daar was het incident gebeurd)?

Dr Ruys schrijft daarvan:

„De kerkelijke toestand te Frankfort was in het begin der 16e eeuw niet van dien aard, dat deze stad een aangewezen toevluchtsoord voor de